דרום־אפריקה: מישאל בלי עם

השבוע עורכת הרפובליקה הדרום־אפריקאית תרגיל מקורי, מיוחד במינו, בדמוקרטיה. ביוזמת ממשלת פרטוריה נערך מישאל־עם, לפי כל כללי הסודיות המאפיינים דמוקרטיה מערבית, והעם יקבע ברוב־קולות את דמותה החוקתית של המדינה לשנים רבות.

אם מישהו נוטה להתפעל מהתיאור האידילי הזה, לתהות שמא התחוללו שינויים מפליגים בקורותיה של מדינת האפרטהייד, אכזבתו לא תאחר לבוא. 23 מיליון מאזרחי דרום־אפריקה אינם יכולים להש־תתף במישאל־העם. התרגיל הזה בדמוקרטיה, כרגיל בדרום־אפריקה, הוא ללבנים בלבד.

צ'יף בוטלזי
זעם

מיהו ציבעוני?

הנסיון החדש של ממשלת פרטוריה לנקוט במדיניות מתוחכמת כביכול של „הפרד ומשול", תנחל, כנר־אה, הצלחה חלקית. הלבנים החליטו ליצור ניגוד אינ־טרסים ברור בין השחורים מצד אחד, ובין ההודים וה„ציבעונים" (בני־תערובת) מצד שני. לפי הצעת התיקון לחוקה, שיזמה הממשלה, יזכו ההודים וה„ציבעונים" בזכויות־אזרח מוגבלות. הם ייהנו מפרלמנט משלהם, מעין גוף מייעץ, וגם מתפקידים מסויימים במימשל המרכזי. באורח אבסורדי, לא יוכלו ההודים וה„ציבעונים", נושאי מישאל־העם החדש, לקחת בו חלק. הלבנים לבדם יקבעו אם הגיע הזמן לחרוג מדוקטרינת האפרטהייד הגזענית במידה מסויימת, תוך המשך ההתעלמות המוחלטת מ־20 מיליון השחורים, שלא יקבלו זכויות־אזרח כלשהן.

הנסיון של כמה פרשנים אמריקאים וישראליים לראות בצעד של פרטוריה משום רפורמה, או „התקדמות", הוא ממש מגוחך. למעשה, יש בו משום החרפת הגזענות, מכיוון שקני־המידה להערכת בני־אדם וזכויותיהם על־פי ציבעם רק גוונו והסתעפו עוד יותר. מנגנונים ביורקרטיים עצומים יוקמו ויתפחו, כדי לקבוע לא רק „מיהו לבן", אלא גם מיהו הודי, ומיהו ציבעוני.

המגמה הינה שקופה וברורה לכל משקיף בלתי־משוחד. הלבנים רוצים להפריד בין השחורים המרוכאים עד עפר, ובין הודים ו„ציבעוניים", שיזכו בכמה סוכריות שיעניקו להם עדיפות כלשהי, לעומת האפריקאים. הלבנים לא יפסידו דבר.

ההודים והציבעוניים מהווים כוח פוליטי ואינטלקטואלי בלתי־מבוטל. ניטרולו מהמאבק נגד הגזענות ישחרר את השילטון מלחצים קשים, יאפשר לו להפיס את דעתם של מבקרים מבחוץ, לרכז את כל הכוחות לדיכוי השחורים מבית.

הפיצוץ בלבנון, שבו נהרגו אנשי צבא כה רבים מארצות־הברית ומצרפת, קיבל כיסוי־ענק בדרום־אפריקה. לבנים רבים הגיעו למסקנה, שקשה היום לקיים שילטון־מיעוט בעזרת כידונים וכוח צבאי בלבד. הצלחת אירגוני מחתרת לבנוניים לפגוע ביעילות כזאת במטרה צבאית מובהקת הפכה נושא עיקרי לניתוח בכל רחבי־אפריקה. ממשלת פרטוריה עדיין סבורה שהיא תוכל לשעבד את השחורים, תוך כדי הפעלת מערכת משולבת של אמצעי־פיתוי (להודים ול„ציבעונים") ואלימות „חוקית" כלפי השחורים.

אבל לבנים רבים, בעיקר ממוצא אנגלי, סבורים ששעת־האמת מתקרבת, ורבים מהם מעיינים ברצינות בהגירה מדרום־אפריקה, בטרם יהיה מאוחר מדי.

פרלמנט־בובות. חברת הפרלמנט הליברלית, היהודיה הלן זוסמן, הביעה השבוע את הדיעה, שהצעת התיקון של הממשלה אינה אלא השחורים. אבל יצרה פיצול עמוק בקרב הלבנים, וגם בקרב בעלי־הברית העתידיים, כביכול, ההודים וה„ציבעוניים". רוב הלבנים יתמכו, אומנם, בהצעת הממשלה. עם זאת, יהיו רבים שיצביעו „לאו" מסיבות מנוגדות זו לזו. הגזעניים הקיצוניים, מעין התחייה של דרום־אפריקה, סבורים שהממשלה שוברת את העקרונות המקודשים של הגזענות, המעוגנים עבורם גם בגירסה שלהם אודות הדת הקאלוויניסטית, ושהזכויות להודים ול„ציבעוניים", יביאו בסופו של דבר לפריצת הסכר ולשבירת האפרטהייד כולו.

בקרב ה„ציבעוניים" שוררת מבוכה רבה. לפי שעה הם פטורים מהשתתפות במישאל־העם, אבל המיפלגה העיקרית שלהם, מיפלגת העבודה, נוטה לשתף פעולה עם הממשלה בתנאים מסויימים — כלומר, להשתתף ב„פרלמנט" הבובות, ולקבל מישרות מישניות בפרטוריה. עמדה זו של המיפלגה היא, כמובן, נושא לביקורת קטלנית של צעירים משכילים „ציבעוניים", שהתחנכו על מסורת של שיתוף־פעולה הדוק עם השחורים נגד האפלייה הגיזעית.

השחורים, על כל פלגיהם, רואים בעמדה הזאת של מיפלגת־העבודה, משום בגידה במאבק נגד האפרטהייד. מנקודת מבטה של פרטוריה יש, כמובן, בנכונות הזאת לשתף פעולה, משום הצלחה רבתי. מיפלגת־העבודה היא חזקה ומושרשת, ואין לזהות אותה עם „אגודות כפרים" למיניהן.

העמדה האופורטוניסטית של המיפלגה העיקרית של ה„ציבעוניים", היא מכה קשה למאבק המשותף בדרום־אפריקה נגד הגזענות.

העמדה של ההודים היא זהירה יותר. היחסים ביניהם ובין השחורים אינם טובים בשנים האחרונות, אבל זהירותם המסורתית מונעת מהם לנקוט עמדה פרו־ממשלתית ברורה. מיבחנם של ההודים יגיע, אחרי שמישאל העם יאשר, ככל הנראה ברוב גדול, את ההצעה הממשלתית.

„**אסון מוחלט**". אשר לשחורים, כאן מדייקת הלן זוסמן. הם מאוחדים נגד החוקה החדשה כפי שלא היו מעולם. אפילו ראש־ממשלת קוואזולו, צ'יף גאטשה בוטלזי, הנחשב בעיני אנשי הקונגרס האפריקאי הלאומי כמשתף־פעולה, גינה את מישאל־העם בשפה חריפה במיוחד.

בוטלזי הודיע, שהצעת החוקה מתעלמת משלושה רבעים מאוכלוסיית המדינה, ושהיא מבוססת על עקרונות גזעניים. הוא הטעים שהחוקה תערער את הסיכוי לקיומם הפוליטי של כוחות שחורים מתונים בדרום־אפריקה, ותגרום לכך שתקום חזית שחורה מאוחדת, שתביא את המדינה לעימות טוטאלי. בוטלזי הזהיר, שדרום־אפריקה עומדת לפני „אסון פוליטי מוחלט".

כל יתר מנהיגי הבנטוסתאנים, ששיתפו בעבר פעולה עם פרטוריה, הצטרפו לביקורתו החריפה של מנהיג הזולו.

עיתונאים אירופיים מדווחים על פעילות פוליטית ערה מאוד של השחורים, הצופים בגאווה בפעולות ההתנגדות של הקונגרס האפריקאי הלאומי. החוקה החדשה לא תפתור בעיות בדרום־אפריקה, אלא תביא לנהירה עצומה של שחורים לתנועות השיחרור שלהם.

צרפת: חיוכים לעבר הברית

ההתארגנות המקיפה באירופה נגד הצבת הטילים הגרעיניים האמריקאיים לא הרשימה במיוחד את נשיא צרפת, פרנסואה מיטראן, ואת ראש־ממשלת בריטניה, מארגרט תאצ'ר. השניים, שנפגשו בשעה שאירופה כולה תוססת בפעילות פוליטית קדחתנית, חידשו את הדיאלוג שלהם ברוח טובה.

נשיא צרפת מיטראן
ירושת דה־גול מנעה בעיה

שני האישים הדליפו לעיתונאים ידיעות בלעדיות־כביכול, שרובן עסקו ברוח שיתוף־הפעולה בין שתי המעצמות הגדולות בעבר הלארחוק. מיטראן אף טרח להכחיש סברות שהעלו עיתונאים תמימים, שקיים פער „אידיאולוגי" גדול בינו ובין תאצ'ר. הוא הגיע ללונדון מוקף בשיבעה שרים מרכזיים בממשלתו, והיה נחוש־החלטה להגיע להבנה עם תאצ'ר, גם אם הדבר כרוך בוויתורים קוסמטיים מצידו.

שדולת החלב. מיטראן נהנה מהעובדה, שירושת דה־גול שיחררה אותו מהצורך להתמודד עם הצבת טילים אמריקאיים בצרפת עצמה. הצרפתים אינם כפופים, כמובן, להחלטות מיפקדת נאט"ו, וההפגנות נגד נשק גרעיני בצרפת הן מופשטות במיקצת, מיועדות יותר לבטא סולידאריות בינלאומית עם תנועות־השלום ברחבי אירופה, מאשר להביע את האימה האמיתית, שבה חשים גרמנים רבים בנושא הזה.

תאצ'ר היא נץ קיצוני ביותר, ועמדותיה בזירה הבינלאומית זהות לחלוטין לאלה של נשיא ארצות־הברית, רונאלד רגן.

מיטראן היה מוכן לבטא ניואנסים שונים מאלה של תאצ'ר, אבל גם הוא איננו מתנגד כלל להצבת טילים אמריקאיים בארצות אירופה שונות, ובלבד שלא ייאלץ להסתכן בעימות עם השמאל במיפלגתו, ולקבל טילים כאלה באדמת צרפת.

הנשיא הצרפתי הפרגמטי מבין היטב, שמחאת בני־ארצו בנושא הזה תהיה מתונה־יחסית, מכיוון שצרפת איננה מסתכנת בתגובה צבאית סובייטית, ולוא גם תיאורטית. בתנאי מצב־פתיחה העלול להוביל למילחמת־עולם שלישית.

בנושאים פרקטיים יותר, עברו כמובן, היה הנשיא הצרפתי נוקשה ונחוש החלטה. הוא עמד היטב בכל הלחצים שהפעילה תאצ'ר בנושאים החקלאיים, הקשורים בשוק האירופי המשותף, והקפיד לדאוג שהחקלאים בארצו, ובעיקר משווקי־החלב, שלהם יש שדולה פוליטית־כלכלית רבת־עוצמה, ימשיכו לקבל את הסובסידיות שלהם, על חשבון משלם־המיסים האירופי.

מנהיגי האגף השמאלי במיפלגתו הסוציאליסטית של מיטראן הביעו אכזבה מעמדותיו של הנשיא בשיחותיו עם תאצ'ר. רבים מהם רוטנים על אדישותו לתנועות־השלום האירופיות, בניגוד בולט לתמיכתם הנלהבת של מנהיגים סוציאל־דמוקרטיים אחרים, בכללם ויילי ברנדט. עם זאת, רק משקיפים מעטים חוזים מרד גלוי נגד מיטראן בשורות המיפלגה. שיטת הבחירות הצרפתית, יוקרתו העצומה של מוסד הנשיאות במדינה זו, ועברו ההיסטורי המפואר של מיטראן מחסנים אותו מנסיון הדחה של ממש. לטווח ארוך יותר עשויה האכזבה מהסוציאליסטים לפלג שוב את השמאל, לחזק את המיפלגה הקומוניסטית, ואולי אף לגרום כמה פילוגים, שיביאו להתאוששות מיפלגות־השמאל הקטנות, בעלות האופי האידיאולוגי.

אם יתממשו תהליכים אלה, כמעט אין ספק שהימין המסורתי, אולי בגוון הליברלי שלו, יחזור לשילטון בצרפת.

עשבים שוטים בגרנאדה

הצהרון הישראלי מעריב גייס לאחרונה לשורותיו כתב חדש, המפרש עבור קורא־העיתון את החדשות בזירה הבינלאומית.

וכך מסכם האיש, רן דגוני שמו, את כתבתו הסופר־שיטחית על ההפיכה באי הקאריבי, גרנאדה:

ארצות־הברית כך סבור להניח, לא תתיר למדורה קומוניסטית קטנה לדלוק בלא הפרעה בחצר האחורית. המאורעות בניקראגואה ובאל־סלבדור המחישו לארצות־הברית שמוטב לנכש עשבים שוטים בעודם קטנים.

הסיגנון הזה אולי אינו חדש, אבל הוא מהווה נסיגה חמורה, בתקופה שבה חלה דווקא התקדמות־מה בכיסוי עיתונאי של נושאי העולם השלישי בעיתונות היומית הישראלית.

יתכן שאותו רן דגוני קלע הפעם למטרה. יתכן שבאמת מוטב לנכש עשבים שוטים, גם עיתונאיים, בעודם קטנים.

מעצמה מול עם קטן. הפלישה הנפשעת של האמריקאים לאי גרנאדה אינה מעודדת שום רתיעה אצל פרשנים דקי־אבחנה מסוגו של דגוני. אין ספק, שהמכה הקשה שמעצמת העל ספגה בלבנון, הביאה לפלישה הזאת באורח ממש ישיר. הצבועים שהחרימו את אולימפיאדת מוסקבה כשל הפלישה הסובייטית לאפגאניסתאן, ממלאים את פיהם מים.

כך נפל לידי האימפריאליזם אי קטן, שעבר בשנים האחרונות מהפכה חברתית עמוקה, באחד האקטים החמורים ביותר של שימוש בכוחה של מעצמה אדירה נגד עם קטן ותטול מגן.